

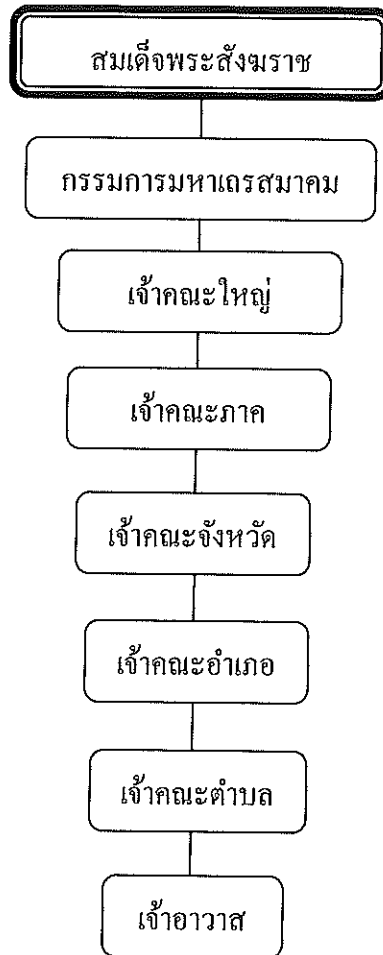

ชั้นการปกครองคณะสงฆ์เป็นการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 (2535 : 9) โดยในพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้แบ่งสายบังคับบัญชาโดยมีลำดับชั้นของการปกครอง ดังปรากฏในแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

เพื่อให้การบริหารการปกครองวัดเป็นไปด้วยดี มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (2505 : 13-14) ได้กำหนดให้แต่ละวัดมีพระภิกษุดำรงตำแหน่งบริหารปกครองคณะสงฆ์ภายในวัด ซึ่งได้แก่ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส โดยในมาตรา 36-37 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ดังนี้ ดำเนินการปกครองภิกษุสงฆ์ สามเณรที่อยู่ในวัดให้ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม การดำเนินการสอดส่องดูแลรักษาความเรียบร้อยดังงามภายในวัด การปกครองและสอดส่องให้ภุคฆ์ที่มาพำนักอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามระเบียบต่าง ๆ ของวัดด้วยดี

การดำเนินการบริหารวัดในรูปคณะกรรมการ การบริหารวัดประกอบด้วยบุคคลหลายฝ่าย ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การกำหนดโครงสร้างระบบการบริหารงานในวัดอย่างชัดเจน การประสานงานแต่ละฝ่ายเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่นและบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารงานได้ดำเนินการแบบมีส่วนร่วม โดยทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วม ร่วมคิดร่วมทำ นอกจากนี้ ในมาตรา 38 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้ ยังได้บัญญัติอำนาจของเจ้าอาวาสให้สามารถสั่งบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ทำงานตามคำสั่งของเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย

ในส่วนของการปกครองสงฆ์นั้น พระมหาทนต์ชัย บุรณพิสุทธิ (2545 : 49) กล่าวไว้ว่า วัดแต่ละวัดนอกจากจะจัดการปกครองโดยมีกฎ ระเบียบ กติกา เฉพาะของแต่ละวัดแล้ว ยังจะต้องอยู่ภายใต้ระเบียบการปกครองแห่งราชอาณาจักร และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย เช่น กฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม กฎกระทรวง เป็นต้น แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดแย้งต่อหลักการแห่งพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ

การปกครองสงฆ์เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพระวินัย ในที่นี้จึงได้อธิบาย ความหมายของพระวินัย และอาบัติตั้งที่กรมการศาสนา (2539 : 5-10) ได้กล่าวไว้ดังนี้

1.2.1 พระวินัย หมายถึง ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือแบบแผนข้อบังคับสำหรับภิกษุสงฆ์ วินัยนั้นโดยตรง ได้แก่ ระเบียบ หรือกฎข้อบังคับสำหรับเป็นเครื่องบริหารหมู่คณะให้มีระเบียบได้ระดับกัน ถ้าหมู่ไหนไม่มีระเบียบ หมู่นั้นก็เลยแก่งแย่งกัน ตั้งต้นแต่การทำกิจต่าง ๆ ก็มักไม่มีความพร้อมเพรียงกัน ยิ่งกว่านั้นผู้มีกำลังมากก็ข่มเหงผู้มีกำลังน้อยกว่า เป็นต้น วินัย โดยอ้อมก็คือ ศีลของภิกษุนั่นเอง แต่เป็นศีลที่รักษาอย่างเคร่งครัด สังวรระวัง ไม่ก้าวล่วงสิกขาบท แม้เล็กน้อย เมื่อภิกษุประพฤติถูกทางแล้ว ย่อมทำตนให้เป็นผู้มีมารยาทงาม แม้จะเข้าไปในหมู่ภิกษุผู้มีศีล ก็องอาจไม่สะทกสะท้าน ทั้งไม่ถูกจับกุม ลงโทษ หรือถูกติเตียนมีแต่จะได้รับการสรรเสริญ รวมทั้งเป็นปัจจัยให้บำเพ็ญคุณธรรมที่ยิ่งขึ้นไปอีก

1.2.2 อาบัติ หมายถึง กิริยาที่ล่วงละเมิดในข้อที่พระพุทธเจ้าทรงห้ามมี 7 อย่าง คือ ปาราชิก สังฆาทิเสส อุลลัจจัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ และพุพภาสิต โทษของอาบัติ มีดังนี้

- 1) ปาราชิก มีโทษอย่างหนักทำให้ผู้ละเมิดต้องขาดจากความเป็นภิกษุทันที เป็นนอกกิจจา กล่าวคือ แก้ไขไม่ได้ ต้องลาสิกขาจากเพศบรรพชิตอย่างเด็ดขาดเท่านั้น
- 2) สังฆาทิเสส มีโทษอย่างกลาง เป็นสเทกกิจจา กล่าวคือ แก้ได้ด้วย การอยู่กรรม

3) อุลลัจฉัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทศนียะ ทุกกฏ และทุพภาสิต ทั้ง 5 อย่างนี้ มีโทษอย่างเบา เป็นเสตกัจฉา กล่าวคือ แก้ไขได้ด้วยการแสดงคือต่อหน้าด้วยกัน

ในส่วนของการปกครองบุคคลากรภายในวัดที่นอกเหนือจากภิกษุสงฆ์ สามเณร ได้แก่ ศิษย์วัด แม่ชี คณงาน รวมทั้งฆราวาสผู้อาศัยในวัดคนอื่น ๆ เจ้าอาวาสจะมอบหมายให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารวัด เพื่อช่วยกันดูแลรักษาและพัฒนาวัดให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยยิ่งขึ้น โดยการแต่งตั้งประชาชนในชุมชน หรือหมู่บ้านมาร่วมเป็น คณะกรรมการ และกระจายอำนาจหน้าที่เพื่อช่วยกันดูแลและพัฒนาวัด บุคลากรทั้งหมดที่มีอยู่ภายในวัด รวมทั้งคณะกรรมการบริหารวัดล้วนมีความสำคัญ เพราะต่างก็มีส่วนรับผิดชอบต่อกิจการของวัด และมีส่วนทำให้วัดก้าวหน้า หรือตกต่ำได้เช่นกัน แต่หากช่วยกันบริหารวัด โดยปฏิบัติตามระเบียบที่ได้วางไว้ หมั่นปรักษาหรือเกี่ยวกับกิจการของวัดเพื่อปรับให้เข้ากับความต้องการของส่วนรวม ก็จะทำให้ภารกิจของวัดประสบความสำเร็จได้ (พระมหาทนงชัย บุรณพิสุทธิ์. 2545 : 51)

จะเห็นได้ว่า เมื่อกาลเวลาผ่านไปก็ย่อมมีสภาพต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปด้วย ฉะนั้นภารกิจของเจ้าอาวาสในการปกครองวัดในสมัยพุทธกาลกับสมัยปัจจุบันก็ย่อมจะต้องมีสภาพการณ์ที่เปลี่ยนไป อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงของภารกิจที่ปรับเปลี่ยนมิได้เป็นทั้งหมดโดยสิ้นเชิงเสียทีเดียว เป็นแต่เพียงปรับรูปแบบวิธีการบางอย่างเพื่อให้ความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน ถึงอย่างนั้นก็ยังคงยึดหลักการ แนวทาง และเจตนารมณ์แห่งพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ

กล่าวโดยสรุปด้านการปกครองหมายถึง การปกครอง สอดคล้อง ดูแลความเรียบร้อย ให้พระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ ที่อยู่ในวัดปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ตามพระธรรมวินัย และคำสั่งของมหาเถรสมาคม มีการดำเนินงานเป็นไปตามระเบียบของวัด มีแผนงานการบริหารวัดอย่างเป็นระบบ ประสานงานแต่ละฝ่ายให้ดำเนินงานอย่างราบรื่นบรรลุเป้าหมายและมีประสิทธิภาพ

2. ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม

เมื่อครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าเองก็ได้ทรงเสด็จจาริกไปในที่ต่าง ๆ เพื่อเผยแผ่ศาสนา ดังที่ วัชรญาณวโรรส สมเด็จพระมหาสมณเจ้า (2514 : 60) ได้กล่าวไว้ ดังนี้

พระพุทธเจ้าเองก็ได้ทรงจำพรรษาและเมื่อออกพรรษาแล้ว ก็มักเสด็จไปในที่ต่าง ๆ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาโปรดเหล่าเวไนยสัตว์ซึ่งแสดงว่าทรงสนับสนุนให้พระภิกษุสงฆ์จำพรรษาด้วย และออกจาริกด้วย เพราะการจาริกไปในที่ต่าง ๆ นั้น ย่อมทำประโยชน์

ให้แก่สังคมชุมชนได้มากกว่า ดังจะเห็นได้จากพระโอวาทที่ทรงประทานแก่พระสาวกในคราวที่ส่งไปประกาศพระพุทธศาสนาเป็นครั้งแรกว่า “การออกจาริกไปในที่ต่าง ๆ นั้นทำให้พระภิกษุได้มองเห็นสภาพที่แท้จริง หรือปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจนและใกล้ชิดสามารถหาวิธีการมาแก้ไขปัญหา หรือวิธีการเผยแพร่ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมนั้น ๆ ซึ่งทำให้การเผยแพร่ประสบความสำเร็จได้ดีกว่า และยังแสดงให้เห็นถึงความอดทน ความเมตตากรุณา ความเสียสละที่พระภิกษุสงฆ์มีให้ต่อสังคม ชุมชน อีกทั้งยังเป็นการละความยึดมั่นถือมั่นในสถานที่อยู่อาศัย เพราะการที่มีที่อยู่อาศัยประจำนั้นย่อมเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของในที่อยู่อาศัย และสิ่งของต่าง ๆ ที่ต้องสะสมไว้ใช้ อันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดอหังการมมังการดังกล่าวแล้ว ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติธรรม การจาริกจึงเป็นการฝึกปฏิบัติให้ละวางกิเลสโดยไม่รู้ตัว”

นอกจากนั้นพระพุทธเจ้ายังได้แสดงถึงคุณประโยชน์และโทษของการจาริกไว้ด้วย คุณประโยชน์หรืออานิสงส์ของการจาริก มีดังนี้ 1) ทำให้ตระหนักรู้ที่อยู่ 2) ตระหนักรู้ตระกูล 3) ตระหนักรู้ลาภ 4) ตระหนักรู้วรรณะ 5) ตระหนักรู้ธรรม 6) มีการสะสมสิ่งของมาก 7) มีกิจมาก ทำให้ไม่ถลัดในกิจที่จะต้องทำ 8) เกิดการคลุกคลีกับคฤหัสถ์ซึ่งอาจก่อให้เกิดเรื่องที่ไม่สมควรขึ้นมาได้ 9) เกิดความห่วงใยในที่อยู่อาศัยไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงไปได้

ส่วนโทษของการจาริก มีดังนี้ 1) ย่อมไม่ได้ฟังในสิ่งที่ไม่เคยฟัง 2) ไม่เข้าใจชัดสิ่งที่ได้ฟังแล้ว 3) ไม่แกล้วกล้าในสิ่งที่ได้ฟังแล้วบางประการ 4) ได้รับความเดือดร้อนอย่างหนัก 5) ไม่มีมิตร 6) ไม่ได้คุณวิเศษที่ยังไม่ได้บรรลุ 7) เสื่อมจากคุณวิเศษที่บรรลุแล้ว 8) ย่อมไม่แกล้วกล้าด้วยคุณวิเศษที่บรรลุแล้วบางประการ

ดังนั้น การไม่ปฏิบัติในสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนเกินขอบเขต และการปฏิบัติที่สมดุลจะทำให้พระสงฆ์มีความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรม และศาสนิกชนเอง ก็ได้ประโยชน์สูงสุดจากการเผยแพร่ศาสนธรรมของพระสงฆ์

2.1 ความหมายของการเผยแพร่ศาสนธรรม

กรมการศาสนา (2543 : 9) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเผยแพร่ศาสนธรรม หมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาท และประชาชนได้รับทราบในทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแพร่ธรรมด้วยสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์ หรือวีดิทัศน์ ภารกิจด้านนี้ ครอบคลุมถึงการที่ภิกษุสงฆ์จัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นในวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแพร่ธรรมหรือต้องการ

ให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา การดำเนินการใด ของภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัด และนอกวัด ชื่อว่าภารกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น ซึ่งเป็นนิยามที่สอดคล้องกับที่ พระธรรมกิตติวงศ์ (2541 ก : 31) ได้กล่าวว่าการเผยแผ่ศาสนธรรม หมายถึง การสอนกรรมฐาน การสอนจริยธรรมแก่เด็ก ๆ และชาวบ้านทั่วไปนั่นเอง

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่ศาสนธรรม

จากความหมายของการเผยแผ่ศาสนธรรมดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การเผยแผ่ศาสนธรรมเป็นการประกาศพระพุทธศาสนาเพื่อให้ศาสนทายาทตลอดทั้งประชาชนให้ได้รับทราบให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอน โดยมีผู้ให้แนวคิดไว้ดังนี้

2.2.1 การประกาศธรรมเป็นบทบาทที่สำคัญของสถาบันสงฆ์ การเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ด้วยอาศัยความเมตตาและกรุณาของภิกษุสงฆ์ งานเผยแผ่ที่ภิกษุสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบันมี ดังนี้ (บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ. 2545 : 21)

1) งานพระธรรมทูต ดำเนินงานโดยใช้มติมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานพระธรรมทูตภายในประเทศ พ.ศ. 2508 โดยจัดพระสงฆ์ผู้สมัครบำเพ็ญประโยชน์แก่พระศาสนา ออกไปจาริกเผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชนทั่วประเทศเป็นงานที่นำพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของธรรมะและความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติธรรม สามารถนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง และถูกต้อง รวมทั้งสามารถใช้ธรรมะแก้ไขปัญหิต่าง ๆ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง และสิ่งแวดล้อม งานพระธรรมทูต เป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคล และงานที่เป็นรากฐานแห่งความมั่นคงของประเทศชาติ แนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ การบรรยาย การสนทนา ธรรมิกถา นำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ เยี่ยมเยียน นำพัฒนาท้องถิ่น สาธิต และนำจัดกิจกรรม วัตถุประสงค์สำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มี 4 ประการ คือ 1) เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความอยู่รอดปลอดภัยของประเทศชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ 2) เพื่อส่งเสริมและปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและให้คำแนะนำทางจิตใจแก่ประชาชน 3) เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความร่วมมือซึ่งกันและกัน ระหว่างข้าราชการ ประชาชน พระสงฆ์ และผู้นำทางศาสนา ในการพัฒนาประเทศและความเป็นอยู่ของประชาชน 4) เพื่อให้พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาได้มีโอกาสบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่ประเทศชาติและพระศาสนาตามสมควรแก่สมณวิสัย

2) หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทย ตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. 2518 มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน โดยให้ภิกษุสงฆ์ในชนบทได้มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น

3) งานอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการ และประชาชน เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ของชาวพุทธ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและน้อมนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

4) การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นการจัดบรรพชาเยาวชนชาย อายุตั้งแต่ 10 ปี เพื่อให้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาธรรมในช่วงปิดภาคฤดูร้อน ประมาณเดือนเมษายน

5) การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เป็นหน่วยสงเคราะห์ที่วัดและประชาชนจัดให้มีขึ้นในวัด ในหมู่บ้านเพื่อฝึกอบรมด้านความรู้ ความประพฤติและจิตใจ โดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่ฝึกอบรมสั่งสอนและบริหารงานทั่วไปของหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เรียก พุทธมามกาจารย์ แบ่งเป็น 3 คณะ คือ คณะประถมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ 7-10 ขวบ คณะมัธยมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ 11-15 ขวบ คณะอุดมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ 16-18 ปี

6) การเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน เป็นการดำเนินการโดยเผยแพร่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแพร่ธรรม และการเผยแพร่ในต่างประเทศ อาจมีการตั้งวัดในต่างประเทศ

7) การเผยแพร่ตามศักยภาพของวัด เป็นโครงการที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชุมชนตามศักยภาพของวัด ได้แก่ โครงการอุทยานการศึกษา การจัดสวนสมุนไพรในวัด โครงการลานวัดลานใจลานกีฬา เป็นต้น

2.2.2 กลยุทธ์ในการเผยแพร่พุทธธรรม มีหลายวิธี ดังต่อไปนี้

(บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ. 2545 : 22-23)

1) การเทศนาธรรม คือ การแสดงธรรมสั่งสอนตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้ฟังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งวิธีนี้ภิกษุสงฆ์ใช้ในการเผยแพร่หลักธรรมเป็นประจำ

2) ปาฐกถาธรรม คือ การบรรยายธรรมะให้ผู้ฟัง โดยทั่วไปจะยืนและ ผู้ฟังจะต้องมีลีลาในการพูด เพื่อโน้มน้าวจิตใจผู้ฟังพิเศษ เป็นวิธีการที่น่าสนใจ

3) อภิปรายธรรม คือ การชี้แจง หรือแสดงความคิดเห็นในหลักธรรมข้อใดข้อหนึ่งให้ผู้ฟังเข้าใจ

4) สนทนาธรรม คือ การพูดจาหรือในหลักธรรม เพื่อนำไปใช้ในการ แก้ไขปัญหาชีวิต โดยยึดหลักทางสายกลาง

5) การสอนสมถกรรมฐาน หรือวิปัสสนากรรมฐาน คือ การสอนให้นั่ง ภาวนาเพื่อให้ใจเป็นสมาธิและเข้าใจสภาวะตามความเป็นจริงของสังขารตามหลักไตรลักษณ์

6) การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ เช่น การใช้หนังสือ ธรรมะ การใช้วีดิทัศน์ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ม้วนเทป เป็นอุปกรณ์ในการเผยแผ่ศาสนา ธรรม โดยอาจจำหน่ายแจกไปในกลุ่มที่ไม่มีเวลาศึกษาธรรมะด้วยตนเอง

วิธีการเผยแผ่ศาสนาธรรมดังกล่าวข้างต้น มีรูปแบบและจุดเด่นแตกต่างกันิกษุ สงฆ์จะใช้วิธีใดขึ้นอยู่กับความถนัด และลักษณะของผู้รับ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ (2544 : 24) กล่าวไว้ว่า การแสดงพระธรรมเทศนาทางวิทยุและโทรทัศน์ เป็นการเผยแผ่ที่มีประสิทธิภาพดีแบบหนึ่งซึ่งช่วยนำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปสู่ประชาชน ได้มากเพราะมีผู้ฟังไม่จำกัด และสามารถเลือกออกอากาศตามวันเวลาที่เหมาะสมได้

2.2.3 รูปแบบในการปฏิบัติการกิจด้านการเผยแผ่ของวัดป่านานาชาติ จังหวัด อุบลราชธานี ดังต่อไปนี้ (คณินนิตย์ จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร. 2545 : 30)

1) ในการสอนภิกษุสงฆ์สามเณร เจ้าอาวาสแต่ละรูปจะยึดแนวทางของ หลวงพ่อชาเป็นหลักนั่นคือ ในการเทศนาจะใช้คำพูดง่าย ๆ สั้น ๆ ไม่ยืดเยื้อ ไม่ใช้ศัพท์ที่เป็น ธรรมะมากจนเกินไป มักใช้การเปรียบเทียบ อุปมาอุปมัยให้เห็นชัดเจน ลักษณะคำพูดคมคาย มีจิตวิทยาสูง เนื่องจากการศึกษารอบด้าน เข้าใจสถานการณ์ปัจจุบันทั้งสภาพ สังคม เศรษฐกิจ แต่อย่างไรก็ตาม เจ้าอาวาสแต่ละรูปเน้นการทำให้ผู้ฟังเป็นตัวอย่างโดยยึดตามแบบคำ สอนหลวงพ่อชาที่ว่า “ตัวอย่างที่ดีมีค่ากว่าคำสอน”

2) การพิมพ์หนังสือธรรมะเผยแผ่ โดยเหตุที่ชาวตะวันตกเห็นคุณค่าของ การอ่านหนังสือ การพิมพ์ธรรมะออกเผยแผ่จึงเป็นผลงานเด่นของท่าน ประกอบกับการที่ พระสงฆ์วัดป่านานาชาติมีเครือข่ายกว้างขวาง ทำให้สามารถมีเงินทุนในการพิมพ์ธรรมะ ของหลวงพ่อและของเจ้าอาวาสแต่ละชาติออกเผยแผ่

3) การอนุเคราะห์เทศนาธรรมแก่บุคคลเป็นปัจเจก หรือเป็นกลุ่มเมื่อมี ปัญหาทุกข์ร้อนในเรื่องส่วนตัว หรือมีข้อขัดข้องใจในการปฏิบัติธรรมะ

4) การอนุเคราะห์เทศนา โดยเป็นวิทยากรในการประชุม อบรมสัมมนา ด้านพระพุทธศาสนาในจังหวัด และต่างจังหวัดเพื่อเผยแพร่ธรรมะไปในระดับกว้าง

5) การเผยแพร่ไปยังต่างประเทศ มีการขยายสาขาไปยังต่างประเทศ อาทิ ประเทศอังกฤษ โดยยึดหลักกติกาสงฆ์และข้อวัตรปฏิบัติของวัดหนองป่าพงนานาชาติอย่างเคร่งครัด

การเทศนาสั่งสอนประชาชนเป็นการเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์และคณะสงฆ์ ถือเป็นกิจการพระศาสนาที่สำคัญที่สุด จุดหมายของการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมประการหนึ่ง คือ ความรู้ความสามารถในการที่จะนำพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ไปสู่ประชาชนหรือการเผยแพร่นี้เอง คณะสงฆ์ไทยเคยจัดให้มีโรงเรียน พระธรรมมิกดา ภิภุสงฆ์ที่เทศกัศจะได้รับการยกย่องมาก ปัจจุบันมีบางวัดสอนวาทศิลป์ในหลักสูตรการศึกษา ภิภุสงฆ์สามเณรก็เป็นการส่งเสริมภิภุสงฆ์สามเณรให้มีความสามารถในการเผยแผ่ประเภทนี้ (สุเมธ การศรีทอง, ประชุม วิบูลย์ศิลป์ และทิวา ยานไกล. 2545 : 12)

กล่าวโดยสรุป ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม หมายถึง การเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้พุทธศาสนิกชนได้รับทราบในทุกวิถีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย การจัดปฏิบัติธรรมเจริญจิตภาวนาตามโอกาสในวันสำคัญต่าง ๆ มีการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การเทศน์ แนะนำ สั่งสอนประชาชนให้รู้จักรับผิดชอบชั่วดีตามโอกาสที่เหมาะสม ส่งเสริมให้ภิภุสงฆ์ สามเณร ออกเผยแผ่ธรรมในสถานที่ต่าง ๆ รวมทั้งจัดให้มีพระวิทยากรเพื่ออบรมคุณธรรมจริยธรรม แก่เยาวชนอย่างต่อเนื่อง

3. ด้านการศาสนศึกษา

สำหรับภารกิจด้านการศาสนศึกษา โดยปกติวัดแต่ละวัดมีหน้าที่ที่จะต้องดำเนินงานด้านนี้โดยตรง ดังที่ พระมหาทนงชัย บูรณพิสุทธิ (2545 : 51-52) ได้กล่าวว่า การส่งเสริมการศึกษาแก่พระภิภุสามเณรตลอดจนให้ความรู้ หรือแสงสว่างทางปัญญาแก่ประชาชน โดยมุ่งตรงต่อหลักไตรสิกขา นั่นคือมุ่งให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ หรือ พัฒนาไตรทวาร คือ กายทวาร วจิตทวาร มโนทวาร ตามหลักไตรสิกขาหรืออริยมรรคมีองค์ 8 โดยมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การเข้าถึงองค์ความรู้ หรือปัญญาที่จะสามารถขจัดความทุกข์หรือปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างแท้จริง

การที่พระพุทธเจ้าได้ทรงตั้งสังคมสงฆ์ขึ้นมานั้น ก็เพื่อให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ พระภิกษุทุกรูปที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนา จะต้องเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา เพราะต้องสมาทานศึกษา ประพฤติ ปฏิบัติ ส่วนสิกขาบททั้งหลายที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ คำว่า สิกขา หมายถึง การศึกษา ส่วนสิกขาบท หมายถึง เรื่องที่จะต้องศึกษาเรียนรู้และปฏิบัติตาม พระภิกษุทั้งหลายที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาจึงมีฐานะเป็นนักศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ยังเป็นพระเสขะบุคคล คือ บุคคลที่จะต้องศึกษาเรียนรู้ฝึกฝน อบรม และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ดังนั้น ในอดีตจึงมีประเพณีไทยที่เรียกว่า “บวชเรียน” คือบวชแล้วต้องศึกษาเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองสู่ความเป็นบัณฑิต คือมีปัญญาที่สามารถพึ่งได้ ซึ่งประเพณีการบวชเรียนนี้เป็นสิ่งที่ชาวไทยยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยเหตุนี้ภาระหน้าที่ความรับผิดชอบต่อการศึกษาของพระภิกษุสามเณร และการให้ความรู้หรือแสงสว่างทางปัญญาแก่ประชาชนจึงเป็นสิ่งที่วัดมีอาจปฏิเสธได้ ซึ่งวัดเองได้ดำเนินการส่วนนี้มาเป็นระยะเวลาอันยาวนานจนเป็นที่ประจักษ์ และยอมรับด้วยดีในหมู่ประชาชนชาวไทย แม้ปัจจุบันบทบาททางการศึกษาของวัด จะมิได้เป็นอย่างกว้างขวางเหมือนในอดีตที่ผ่านมา เพราะสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปก็ตาม แต่ถึงกระนั้นวัดก็ยังคงไว้ซึ่งสาระและความสำคัญทางการศึกษาอย่างมั่นคงเสมอมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินการทางการศึกษาแก่นักบวชในวัดนั้น

กรมการศาสนา (2539 : 2-3) ได้กล่าวถึงการศึกษาของภิกษุสงฆ์ในอดีตว่ามี 2 ประการ คือ คันถะธุระ ได้แก่ การศึกษาพระธรรมวินัย อันเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและวิปัสสนาธุระ ได้แก่ การเรียนกรรมฐาน อันเป็นเครื่องมือ หรืออุบายฝึกหัดจิตใจของตนเองให้สะอาดผ่องแผ้วปราศจากกิเลสอาสวะทั้งปวง โดยมีสาระของธรรมะในพระไตรปิฎก ซึ่งจัดแบ่งออกเป็น 3 หมวด คือ หมวดพระสูตรเรียกว่า พระสูตรตันตปิฎก มี 21,000 พระธรรมขันธ์ หมวดพระวินัย เรียกว่า พระวินัยปิฎก มี 21,000 พระธรรมขันธ์ และหมวดพระอภิธรรม เรียกว่า พระอภิธรรมปิฎก มี 42,000 พระธรรมขันธ์ รวมทั้ง 3 หมวดนี้เรียกว่า “พระไตรปิฎก” พระไตรปิฎกจึงเป็นคัมภีร์ที่สำคัญยิ่งของพระพุทธศาสนาสืบต่อมา

3.1 ความหมายของการศาสนศึกษา

กรมการศาสนา (2539 : 1) นิยามคำว่าศาสนศึกษา หมายถึงการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ทั้งแผนกธรรมบาลี แผนกสามัญศึกษา รวมทั้งการส่งเสริมภิกษุสงฆ์ สามเณรศึกษาพระปริยัติธรรมทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เช่น การมอบทุนการศึกษาแก่ภิกษุสงฆ์ สามเณรที่สอบไล่ได้ จัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษา เป็นต้น

3.2 แนวคิดเกี่ยวกับการศาสนศึกษา

กรมการศาสนา (2543 : 13-14) รายงานว่าปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการศึกษาพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ปริยัติ ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยนับเป็นองค์ประกอบสำคัญโดยพื้นฐานของการปฏิบัติ และการศึกษาเล่าเรียนปริยัตินั้นเป็นการศึกษาภาคทฤษฎี คือ การศึกษาธรรมวินัยให้มีความรู้พื้นฐานอย่างชัดเจนว่าคำสอนของพระพุทธองค์ที่จัดเป็นธรรมบทนั้น ว่าด้วยเรื่องอะไรบ้าง ถ้าผู้เรียนจะน้อมนำพระธรรมคำสอนมาปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทาง หรือแสงประทีปแห่งชีวิต จะทำอย่างไร และเมื่อปฏิบัติแล้วจะได้ผลอย่างไร เป็นต้น เรียกว่า “ปริยัติ” ปฏิบัติ ได้แก่การน้อมนำเอาหลักธรรมคำสอนที่ได้เรียนรู้ในภาคทฤษฎีนั้นมาสู่ภาคปฏิบัติจริง ๆ เพื่อเป็นการอบรมกาย วาจาและใจ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ นำเอาหลักธรรมที่ได้เรียนรู้แล้วนั้น มาเป็นแนวทางหรือปทัชฐานแห่งชีวิตให้เหมาะสมกับฐานานุรูปของตน เรียกว่า “ปฏิบัติ” ส่วนปฏิเวธ ได้แก่ ผลการปฏิบัติธรรมนั้น เช่น พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก และอริยบุคคล เป็นต้น ผู้ได้รับผลแห่งการปฏิบัติ ซึ่งทำให้ยกฐานะจากปุถุชนธรรมดาขึ้นมาเป็นอริยบุคคลการบรรลุตระณชั้นนั้น ๆ ตามภูมิธรรมที่ตนปฏิบัติซึ่งทำให้ยกฐานะจากปุถุชนธรรมดาขึ้นมาเป็นอริยบุคคล การบรรลุตระณชั้นนั้น ๆ ตามภูมิธรรมที่ตนปฏิบัตินั้นไม่มีใครมายกย่อง หรือแต่งตั้งให้ จะรู้ได้ด้วยตนเอง คือ เป็นปัจเจกตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ เรียกว่า “ปฏิเวธ”

ปัจจุบันการศึกษาของภิกษุสงฆ์แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ (กรมการศาสนา. 2543 : 13-14)

3.2.1 การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม (ระดับประถมศึกษา)

สนามหลวงแผนกธรรม มีหลักสูตร คือ นักธรรมจัดสำหรับภิกษุสงฆ์สามเณร และธรรมศึกษาจัดสำหรับคฤหัสถ์ สำหรับหลักสูตรนักธรรม แบ่งเป็น นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก ส่วนหลักสูตรธรรมศึกษา แบ่งเป็น ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก

3.2.2 การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี (ระดับมัธยมศึกษา-อุดมศึกษา)
สนามหลวงแผนกบาลี จำแนกการศึกษาภาษาบาลี เป็นบาลีประโยค 1-2 และเปรียญธรรม
(ป.ธ.) 3-9

3.2.3 การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา (ระดับมัธยมศึกษา)
โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นโรงเรียนที่วัดจัดตั้งขึ้นในวัด หรือที่ธรณี
สงฆ์หรือที่ดินของมูลนิธิทางพระพุทธศาสนา โดยกรมการศาสนาให้การอุปถัมภ์ จัดการเรียน
การสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้การศึกษาแก่ภิกษุสงฆ์ สามเณร ทั้ง
วิชาสามัญ และการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไป เพื่อที่ว่าหากภิกษุสงฆ์ สามเณรเหล่านี้
มีความประสงค์จะลาสิกขา ก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้เพื่อการศึกษาต่อใน
สถานศึกษาของรัฐ หรือใช้สมัครงานประกอบอาชีพได้

3.2.4 การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ การศึกษาระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์
ไทย ดำเนินการในสองสถาบัน คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

กล่าวโดยสรุป ด้านการศาสนศึกษา หมายถึง การดำเนินงานจัดการศึกษา
ส่งเสริมให้พระภิกษุสงฆ์ สามเณรได้ศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลีการส่งเสริมให้
พระภิกษุสงฆ์ สามเณรได้ศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มอบทุนการศึกษาแก่
พระภิกษุ สามเณรที่สอบไล่ได้ตามความเหมาะสม ดำเนินงานส่งเสริมการศึกษาแผนกธรรม-
ธรรมศึกษาสำหรับคฤหัสถ์ จัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาสำหรับพระภิกษุ สามเณรและคฤหัสถ์
ที่ศึกษาเล่าเรียน

4. ด้านการศึกษาสงเคราะห์

4.1 ความหมายของการศึกษาสงเคราะห์

กรมการศาสนา (2539 : 5-6) ได้ให้ความหมายของการศึกษาสงเคราะห์ว่า
หมายถึง การจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้ม
ความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและการจัดการศึกษาในการเตรียมความ
พร้อมแก่เด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด
โรงเรียนเอกชนการกุศลของวัด การมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษา

4.2 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาสงเคราะห์

พระเทพปริยัติสุธี (2540 : 48-51) ได้กล่าวถึงการศึกษาที่ภิกษุสงฆ์ได้ดำเนินการในปัจจุบัน 4 ลักษณะคือ

4.2.1 โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา วัดหรือมูลนิธิในวัดจัดตั้งขึ้น เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเด็กและเยาวชนที่ยากจนบางแห่งมีนักเรียนเฉพาะชาย-หญิง เรียนร่วมกับภิกษุสงฆ์ สามเณร ปัจจุบันโรงเรียนประเภทนี้สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

4.2.2 โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ตั้งตามพระราชประสงค์และอยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์ และอยู่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ปัจจุบันมีจำนวน 3 แห่ง คือ โรงเรียนวัดศรีจันทร์ จังหวัดสมุทรปราการ โรงเรียนวัดบึงเหล็ก จังหวัดนครพนม และโรงเรียนนันทบุรีวิทยา จังหวัดน่าน

4.2.3 ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งให้การศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน สอนเฉพาะวันอาทิตย์ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จัดตั้งขึ้นตามความคิดและการนำของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งเพื่อให้แก่นักเรียนนักศึกษาได้มาเรียนพระพุทธศาสนาในสถานที่ศึกษาของทางฝ่ายราชอาณาจักรหยุดเรียนตามแบบสากล นอกจากจะสอนธรรมแก่เด็ก ศูนย์แห่งนี้ยังได้ทบทวนวิชาสามัญที่เรียนตามหลักสูตรการศึกษาปกติของตนที่โรงเรียน เช่น วิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ เป็นการชักจูงให้นักเรียนได้มาเรียนพระพุทธศาสนา

4.2.4 ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามแก่เด็ก ตลอดจนเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ส่งเสริมให้ภิกษุได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มขึ้น และเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้าน ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2517 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันก็ยังดำเนินการ เพื่อรับเด็กซึ่งเป็นบุตรหลานชาวบ้านที่อายุยังไม่ครบเกณฑ์การเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาตามกฎหมาย มาช่วยเลี้ยงฝึกหัดมารยาทให้คุ้นเคยกับวัด และพระตั้งแต่เด็ก สอนหนังสือง่าย ๆ เบื้องต้น ที่ไม่เกินกำลังของสมองที่เด็กจะเรียนได้ และให้รู้จักสวดมนต์ไหว้พระ เป็นต้น

การศึกษาสงเคราะห์ นอกจากจะจัดแก่เด็กและเยาวชนให้มีสถานที่เรียนหนังสือแล้ว ภิกษุสงฆ์ยังให้ความสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนผู้กำลังศึกษาในสถานศึกษาทั่วประเทศ อาทิ ตั้งทุนสนับสนุนการศึกษาแก่นักเรียนและนักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ทุก

ระดับชั้น ได้แก่ ชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษาช่วยพัฒนาสถานศึกษา ช่วยเหลืออุปกรณ์การศึกษา และช่วยเหลือบุคคลผู้กำลังศึกษา วัดและพระสงฆ์จึงเป็นสถาบันที่มีส่วนในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนของชาติในด้านการศึกษา เป็นสถานอบรมบ่มนิสัยเด็กและเยาวชนมาทุกยุคทุกสมัย โดยเฉพาะเด็กที่ยากจนขาดคนดูแล และกำพร้าบิดา ก็ได้อาศัยสถาบันสงฆ์เป็นผู้อุปการะเป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้ใกล้ชิดพระศาสนาและเป็นโอกาสให้ภิกษุสงฆ์ได้พัฒนาทรัพยากรของชาติตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อจะได้เป็นผู้ใหญ่ที่พึงปรารถนาของสังคมต่อไป

นอกจากนั้น บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ (2545 : 20) ยังได้กล่าวเกี่ยวกับการศึกษาสงเคราะห์ว่าเป็นบทบาทและภารกิจของภิกษุสงฆ์ที่สำคัญประการหนึ่ง กล่าวคือเป็นการสงเคราะห์ประชาชนด้านการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถที่จะดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

กล่าวโดยสรุป ด้านการศึกษาสงเคราะห์หมายถึง การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ในหลายสถาบัน สนับสนุนการก่อสร้างอาคารสถานที่ที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนตามสถาบันการศึกษาต่าง ๆ สนับสนุนอุปกรณ์การศึกษา แก่สถาบันการศึกษาอื่น ๆ อำนวยความสะดวกแก่นักเรียนนักศึกษาในการใช้สถานที่จัดกิจกรรมเพื่อการศึกษา รวมทั้งจัดให้มีพระวิทยากรในการอบรมเพื่อให้ความรู้ตามสถานศึกษาต่าง ๆ

5. ด้านสาธารณูปการ

ในสมัยก่อนวัดส่วนใหญ่จะไม่มีกำแพงล้อมรอบวัด เพราะตั้งอยู่บริเวณแนวป่าจึงอาศัยแนวป่านั้นเป็นเขตที่ตั้งวัด ดังที่ พระมหาทองชัย นุรณพิสุทธิ์ (2545 : 47) กล่าวว่า วัดในสมัยก่อนไม่มีกำแพงวัด แม้จะมีการก่อสร้างซุ้มประตูแต่ก็มิได้สร้างกำแพงและไม่ได้ปิดประตู ประชาชนจึงสามารถผ่านเข้าออกได้สะดวก ปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดที่ตั้งอยู่ท่ามกลางเมืองมักจะมีกำแพงวัดเป็นรั้วรอบขอบชิดอันเป็นสัญลักษณ์บ่งบอกเขตแดนของวัด เพื่อแสดงขอบเขตที่ชัดเจนและเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของวัด ภายในบริเวณพื้นที่อันเป็นที่ตั้งวัดนั้นมักจะแบ่งเป็น 4 เขต คือ

เขตพุทธาวาส เป็นเขตที่ตั้งอุโบสถ วิหาร เจดีย์ พระธาตุ พระปรางค์ มณฑป เป็นต้น เป็นสถานที่ประกอบสังฆกรรมและพิธีกรรมทางศาสนา เป็นแดนที่สงบเรียบร้อย

เขตสังฆาวาส เป็นเขตที่พำนักอาศัยอยู่ของพระภิกษุสงฆ์ สิ่งก่อสร้างในบริเวณนี้ ได้แก่ กุฏิ หอไตร หอฉัน หอระฆัง และโรงเก็บพัสดุ เป็นต้น

เขตสาธารณสงเคราะห์ เป็นบริเวณที่กันเขตไว้เพื่อประโยชน์ในการสงเคราะห์ประชาชน เป็นที่ตั้งของโรงเรียน มูลนิธิ สมาคมทางศาสนา หอสมุด พิพิธภัณฑ์ ฌาปนสถาน หรือเมรุ สำหรับฌาปนกิจศพหรือเผาศพและศาลาบำเพ็ญกุศล เป็นต้น

เขตจัดประโยชน์ สำหรับวัดที่มีพื้นที่เหลือจากเขตอื่นเพียงพอที่จะจัดประโยชน์หารายได้บำรุงวัด ก็มักจะจัดเป็นเขตจัดประโยชน์ เช่น จัดสร้างอาคาร หอแงไว้ให้ประชาชนเช่าในราคาถูก จัดเป็นที่จอดรถ เป็นต้น เขตจัดประโยชน์จึงถูกแยกไว้ต่างหากจากเขตอื่น ๆ ให้เป็นคนละส่วนกันอย่างชัดเจน

แม้สมัยก่อนไม่มีการก่อสร้างกำแพงวัด แต่ก็มีการจัดแบ่งสถานที่ของวัดออกเป็นสัดส่วนให้สามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่ของวัดได้อย่างเหมาะสม

5.1 ความหมายของสาธารณูปการ

กรมการศาสนา (2539 : 7) ได้ให้ความหมายของการสาธารณูปการ ว่า หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัดด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของเจ้าอาวาสด้านอื่น ๆ การพัฒนาเหล่านี้ ได้แก่ การดูแลบำรุงรักษา สาธารณสมบัติของวัด การดูแลรักษาและก่อสร้างอาคารสถานที่ เช่น พระอุโบสถ เมรุ อาคารเรียน หอธรรม ภูมิ ศาลาการเปรียญ เป็นต้น งานสาธารณูปการแต่ละวัดจะไม่เท่าเทียมกันมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับขนาดเศรษฐกิจ ความต้องการของชุมชนและบารมีของเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์ในวัดเป็นสำคัญ

5.2 แนวคิดเกี่ยวกับสาธารณูปการ

จากความหมายของสาธารณูปการดังกล่าวข้างต้น เห็นได้ว่า สาธารณูปการเป็นการพัฒนาวัด นั่นเอง ดังที่ (พระเทพปริยัติสุธี, 2540 : 45) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัดว่า เป็นการปรับปรุงสภาพวัดและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด โดยเน้นการปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องเดิมภายในวัด รวมทั้งส่งเสริมกระบวนการดำเนินงานกิจการพระพุทธศาสนาในวัดให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพสมบูรณ์ เพื่อสร้างวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นแหล่งอารยธรรมอันเจริญรุ่งเรือง มีศาสนวัตถุ ศาสนสถานอันเป็นเครื่องหมายแห่งศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม บุคลากรทางศาสนามีความประพฤติดี เป็นแบบอย่างแก่ประชาชนในสังคม สามารถแนะนำให้ประชาชนในสังคมพ้นจากความลุ่มหลงฟุ้งเฟ้อและดำรงอยู่ได้อย่างเป็นสุข มีการส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์อย่างหลากหลายทั้งในด้านศาสนพิธี การให้การศึกษา การเผยแผ่ศาสนาธรรม และการสาธารณสงเคราะห์เพื่อ

สนับสนุนส่งเสริมให้วัดมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและที่สำคัญ เพื่อให้พระศาสนาสร้างความสงบสุขได้อย่างแท้จริง

กรมการศาสนา (2543 : 13) ได้กำหนดแนวทางในการจัดการด้าน สาธารณูปการ วัดจะต้องมีแผนผังกำหนดการปลูกสร้างภายในวัด บริเวณวัดมีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ไม้เกี่ยวกับพุทธประวัติ ทำให้วัดเป็นแหล่งศึกษา สถานที่รื่นรมย์ ลานวัด สะอาด ปราศจากมูลฝอย สิ่งปฏิกูล มีถังรองรับขยะ มีถนนทางเดินเท้าภายในวัด วัดควรมีประตูปิด เปิดตามวันเวลาเพื่อความปลอดภัยในทรัพย์สินของวัด มีป้ายแสดงสิ่งสำคัญ ๆ เพื่อดึงดูดความศรัทธาของประชาชนตามสมควร การทาสีเสนาสนะก็ แผ่นป้ายก็ดี ให้ใช้สีเรียบ ๆ ไม่ฉูดฉาด การปลูกสร้างเสนาสนะภายในวัด ให้รักษาไว้ซึ่งศิลปกรรมของไทย มีการจัดระบบน้ำดื่ม น้ำใช้ ไฟฟ้า ที่อยู่อาศัย มีระบบกำจัดสิ่งปฏิกูล ห้องน้ำ ห้องส้วม จัดสวัสดิการให้ภิกษุสามเณรได้รับความผาสุกในการบำเพ็ญสมณธรรม

คะเนิงนิตย์ จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร (2545 : 30) กล่าวเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านศาสนสถานว่า วัดควรจัดบริเวณและอาคารสถานที่ให้ร่มรื่น สวยงาม สะอาด สงบและมีสภาพเป็นอุทยาน หรือสวนป่าที่มีความร่มรื่นและเป็นธรรมชาติมากที่สุด จัดวางแผนผังที่เป็นสัดส่วนโดยแบ่งเขตพุทธาวาส สังฆาวาส และเขตฌาปนสถานให้เป็นที่เรียบร้อยจัดให้มีหอกระจายข่าวเพื่อสอดแทรกความรู้และบริหารข่าวสารต่าง ๆ ให้แก่ชุมชน อีกทั้งทำธรรมสถานหรือสวนธรรมเพื่อเป็นสถานที่ฝึกอบรมศีลธรรม จริยธรรมแก่ประชาชนหรือคนในท้องถิ่น

5.2.1 ความมุ่งหมายของสาธารณูปการก็เพื่อบำรุงรักษาวัดและส่งเสริมสร้างวัดให้เป็นที่ยอมรับของประชาชนหรือสังคมผู้เป็นเจ้าของวัดนั้นให้วัฒนาสภาพสืบไป ดังที่ พระราชรัตนมุนี (2538 : 9) ได้กล่าวเกี่ยวกับกิจการคณะสงฆ์และพระศาสนาในด้านสาธารณูปการของวัดในปัจจุบัน แบ่งได้ 3 เรื่อง คือ

- 1) การบูรณะและพัฒนาวัด
- 2) การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ
- 3) การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด

5.2.2 การบริหารงานสาธารณูปการของเจ้าอาวาส หรือวัดตามพระธรรมวินัย ควรให้เกิดความสุข (สัพปาเย) 4 อย่าง คือ (พระราชรัตนมุนี. 2538 : 11-12)

1) อาวาสสี่ปายะ ที่อยู่เป็นที่สบาย คือ ทำให้วัดเป็นอาราม เป็นที่ร่มรื่น รื่นรมย์ เป็นรมณีสถานเจริญตา สบายใจแก่ผู้พบเห็น เป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งด้านวัตถุ และจิตใจ

2) อาหารสี่ปายะ อาหารเป็นที่สบายตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงถึงการกินอาหาร การจัดสวัสดิการเรื่องอาหาร

3) บุคคลสี่ปายะ บุคคลเป็นที่สบายบางแห่งไม่คำนึงถึงเรื่องของบุคคล ภายในวัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ ภิกษุสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา และเด็กวัด วัดไหนดี หรือไม่ดี ดูได้จากบุคคล 4 ประเภทนี้ สาธารณูปการจึงควรคำนึงถึงบุคคล 4 ประเภทนี้ โดยการจัดที่อยู่อาศัยของบุคคลแต่ละประเภทให้เหมาะสมตามสถานภาพของแต่ละบุคคลไม่ให้ปนกัน

4) ธรรมสี่ปายะ ธรรมเป็นที่สบาย จุดมุ่งหมายหลักของวัด คือเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม

5.2.3 แนวทางในการพัฒนาวัดด้านสาธารณูปการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณค่าสิ่งแวดล้อมและศิลปกรรม ดังนี้ (กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม กรมการศาสนา. 2543 : 119)

- 1) วัดต้องมีความรู้ในการต่อเติมอาคาร จะต้องคำนึงถึงรูปแบบที่สอดคล้องกับอาคารเดิม เพื่อเป็นการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อม
- 2) อาคารที่เป็นองค์ประกอบของวัด เช่น ศาลาทำน้ำ ร้านค้า ห้องสุขา ควรอยู่ห่างจากอาคารสำคัญและต้องมีสภาพเรียบง่าย สอดคล้องกลมกลืนส่งเสริมซึ่งกันและกันกับตัววัด
- 3) บริเวณที่เป็นเขตพุทธาวาส ไม่สมควรจะสร้างสิ่งก่อสร้างใด ๆ เพิ่มเติม
- 4) บริเวณที่เป็นลานธรรมต้องกำหนดขอบเขตให้เป็นสัดส่วน
- 5) บริเวณที่เป็นสังฆาวาส อันเป็นที่ตั้งกุฏิสงฆ์ การก่อสร้างสิ่งก่อสร้างใหม่ต้องให้คงรูปลักษณะเดิม เพื่อไม่ให้เกิดการทำลายรูปแบบ
- 6) กรณีเป็นวัดที่มีความสำคัญ หากมีการสร้างร้านค้าต้องอยู่ในที่ไม่บังสายตาเมื่อมองไปยังตัวอาคารหลัก
- 7) พื้นที่ลานวัดจะต้องส่งเสริมให้พื้นที่วัดมีบรรยากาศที่เหมาะสม
- 8) หลีกเลี่ยงการติดป้ายโฆษณาสินค้าขนาดใหญ่ ไม่ว่าจะด้านกำแพงวัดหรือในบริเวณวัด

- 9) ต้นไม้ที่จะปลูก ควรเป็นต้นไม้ประจำท้องถิ่น และเป็นต้นไม้ที่นิยมปลูกกันในวัด ควรดูแลรักษาไม่ให้เสื่อมโทรม
- 10) รักษาความสะอาด จัดที่ทิ้งขยะที่มีสีสันทกมกลืน มีรูปทรงไม่สะดูตา และมีความแข็งแรงรักษาง่าย
- 11) วัดควรจัดให้มีการสอดส่องดูแลพื้นที่ใกล้เคียงบริเวณวัด ที่จะดำเนินกิจกรรมใด ๆ ที่ขัดแย้งกับสภาพวัด ควรจะหาทางคัดค้านกิจกรรมที่ไม่เหมาะสม
- 12) วัดจะต้องให้ความรู้ ความเข้าใจเพื่อสร้างความตระหนักให้แก่ผู้มาเยือนให้เห็นความสำคัญในฐานะวัดเป็นแหล่งศิลปกรรม
- 13) วัดควรมีแนวทางในการลด เลิกการแข่งขันสร้างศาสนวัตถุ
- 14) วัดควรดำเนินทางสายกลาง เพื่อสอดคล้องกับพุทธศาสนาอย่างแท้จริง
- 15) วัดที่มีโบราณสถานขึ้นทะเบียนไว้ การดำเนินงานด้านต่าง ๆ ต้องประสานกับกรมศิลปากร

กล่าวโดยสรุป ด้านการสาธารณูปการ หมายถึง การดำเนินงานจัดการสิ่งก่อสร้าง อาคารสถานที่ภายในวัดอย่างเป็นระเบียบ มีสัดส่วนที่เหมาะสม น่าอยู่อาศัย การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดความร่มรื่น สวยงาม เหมาะสม ภายในวัด การบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสมบัติที่มีอยู่เดิมให้มั่นคงถาวร มีการก่อสร้างอาคาร สถานที่เพิ่มเติมอย่างเหมาะสมตามความจำเป็น มีการจัดการด้านสาธารณูปโภค น้ำ ไฟ ในวัด อย่างเหมาะสมเพียงพอ ประสานงานกับชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาวัด เพื่อพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน โดยมีภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ

6. ด้านสาธารณสงเคราะห์

วัดกับชุมชน หรือบ้านกับวัด คลุ้ส่กักับพระภิกษุสงฆ์นั้น ไม่ว่าจะครั้งพุทธกาลหรือสมัยปัจจุบันย่อมต้องมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ในทางใดทางหนึ่งเสมอ เพราะวัดเป็นสถาบันสำคัญทางศาสนาที่มีความผูกพันเกื้อกูลซึ่งกันและกันกับชุมชนมาเป็นระยะเวลา ยาวนานนับตั้งแต่เริ่มแรกของการมีวัดเกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา ดังที่ พระมหาทองชัย บวรณพิสุทธี (2546 : 54) กล่าวไว้ว่า ชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดวัดและมีบทบาทในการอุดหนุนค้ำจุนวัด ส่วนวัดก็มีบทบาทต่อชุมชนอย่างกว้างขวางเช่นกัน ดังปรากฏใน

สิงคาโลวาทสูตร อันเป็นสูตรว่าด้วยหน้าที่ที่บุคคลพึงปฏิบัติต่อกันในสังคมโดยได้กล่าวถึงหน้าที่ระหว่างนักบวชกับประชาชนไว้อย่างชัดเจน เช่น กฤหัสถ์พึงอุปถัมภ์บำรุงสมณพราหมณ์หรือนักบวชด้วยการกระทำสิ่งใด ๆ ก็ประกอบด้วยเมตตาทั้งการกระทำทางกาย คำพูด ความคิดต้อนรับด้วยเต็มใจ และอุปถัมภ์บำรุงตั้งนั้นแล้ว จึงควรแนะนำสั่งสอนให้ชาวบ้านละเว้นจากการทำความชั่วดำรงอยู่ในความดี สงเคราะห์อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม และบอกทางแห่งการดำเนินชีวิตอันประเสริฐตามหลักพุทธธรรม เป็นต้น พระสูตรนี้แสดงให้เห็นว่าทั้งพระภิกษุสงฆ์และชาวบ้านต่างก็ต้องเกื้อกูลพึ่งพาอาศัยกันและกันทั้งสองฝ่ายจึงจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและเป็นความสมคูลที่ต่างฝ่ายต่างเต็มใจที่จะพึ่งพาซึ่งกันและกัน

6.1 ความหมายของการสาธารณสงเคราะห์

กรมการศาสนา (2539 : 8-9) ได้ให้ความหมายของการสาธารณสงเคราะห์ว่า หมายถึง การดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ โครงการอุปสมบทและบรรพชาภิกษุสงฆ์ สามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์ภิกษุสงฆ์ สามเณรและวัดที่ประสบภัยขาดแคลน วัด และเจ้าอาวาส ภิกษุสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ ให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยผู้ยากไร้ เป็นต้น

6.2 แนวคิดเกี่ยวกับการสาธารณสงเคราะห์

เนื่องจากชีวิตในเพศบรรพชิตของพระภิกษุสงฆ์นั้น เป็นรูปแบบของการดำรงชีวิตอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งจะต้องเสียสละความสะดวกสบายส่วนตัวในทางโลกทุกประการ เพื่อจักกิเลสและมุ่งบำเพ็ญสมณธรรมเพื่อบรรลुरुธรรมขั้นสูงยิ่งขึ้นไปในขณะเดียวกันก็ต้องปฏิบัติหน้าที่เพื่อส่วนรวมในด้านอื่นด้วย คือ การสงเคราะห์ประชาชนและชุมชนด้วยความเมตตาเสียสละ ดังที่ พระมหาทนงชัย บุรณพิสุทธิ์ (2546 : 57) กล่าวว่าไว้ว่าการพักอยู่อาศัยในวัดมิใช่วัตถุประสงค์หลักเพื่อความสะดวกสบาย หรือเพื่อลาภสักการะอื่นใดแต่วัตถุประสงค์หลัก คือ การอยู่เพื่อปฏิบัติหน้าที่ที่ตนพึงปฏิบัติต่อตนเอง ชุมชนและสังคมโดยส่วนรวมด้วยดังพระพุทธคำรัสก่อนที่จะเสด็จปรินิพพานที่ได้ตรัสเตือนพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายให้รับเร่งบำเพ็ญอุตตประ โยชน์และปรหิตประโยชน์ให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาท ความว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราขอเตือนพวกเธอทั้งหลายว่าสังขารทั้งหลายมีความสิ้นไปและเสื่อมไป

เป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด” ดังนั้นการสาธารณสงเคราะห์ หรือการบำเพ็ญตนเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น จึงถือเป็นธุระของพระภิกษุสงฆ์ตั้งแต่ครั้งพุทธกาล

กรมการศาสนา (2543 : 13) ได้ให้ความมุ่งหมายของการสาธารณสงเคราะห์ไว้ว่า เป็นการให้วัดกับบ้านต่างที่อยู่อาศัยซึ่งกันและกัน ชาวบ้านก็บำรุงวัด ส่วนชาววัดก็คอยอำนวยความสะดวกแก่ชาวบ้าน การสาธารณสงเคราะห์ จึงเป็นกิจกรรมที่วัดหรือภิกษุสงฆ์ดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและสาธารณสงเคราะห์ ดังที่ บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ (2545 : 24) ได้กล่าวถึงลักษณะของการสาธารณสงเคราะห์ว่า มี 4 ประการดังนี้

6.2.1 การดำเนินการกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่งกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน จัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น

6.2.2 การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐ หรือของเอกชน หรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการและการนั้นเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล ชุดสระน้ำขนาดใหญ่ เพื่อเป็นแหล่งน้ำอุปโภคและเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ อนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม จัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์และอื่น ๆ

6.2.3 การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การสร้างถนน ชุดหลอกกุศลลง สร้างโรงพยาบาล และจัดซื้อเครื่องมือแพทย์ สร้างการประปาสร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า ปลุกต้นไม้และอื่น ๆ ข้อนี้ มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นของสาธารณประโยชน์

6.2.4 การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในการที่ควรช่วยเหลือ เช่น จัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย ช่วยเหลือประชาชนทั้งด้านไฟไหม้และน้ำท่วม พร้อมมอบเครื่องอุปโภคแก่ผู้ประสบภัย หรือในยามปกติก็ตั้งกองทุนเลี้ยงเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาส

บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ (2545 : 25) กล่าวถึงความสำคัญของภารกิจด้านนี้ว่า การสาธารณสงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาทของภิกษุสงฆ์ ในด้านสังคมสงเคราะห์ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและสาธารณสงเคราะห์ โดยมีภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาค

ช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ เพราะภิกษุสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนจนกับคนรวย ปัจจัยที่ได้รับบริจาค ภิกษุสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศล และช่วยเหลือบุคคลผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาสดังกล่าวแล้ว

พระราชรัตนมูณี (2538 : 14) กล่าวถึงความสำคัญของภารกิจด้านนี้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ เป็นการจัดการให้การสงเคราะห์ในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนผู้ด้อยโอกาส บำรุงวัด ทายกทายิกาของวัดหรือประชาชนทั่วไป วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ก็เป็นหน้าที่ของทางวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะจัดได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 : 37) ที่ว่าวัดเป็นของประชาชนเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลตามประเพณีของชาวบ้าน ภิกษุสงฆ์ สามเณรในวัด อันมีเจ้าอาวาสเป็นหัวหน้าปกครอง ดูแล รักษาวัด มีหน้าที่ให้ความสะดวกแก่ประชาชนในการทำบุญบำเพ็ญกุศลทั้งที่บ้านและวัด หรือที่อื่นใดในหมู่บ้าน ตำบลที่ตั้งวัดนั้นและหน้าที่จัดการสาธารณสงเคราะห์อื่น ๆ แก่ประชาชนในส่วนที่อยู่ในสมณวิสัยที่น่าจะจัดได้ด้วย

กล่าวโดยสรุป ด้านการสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้วัด เป็นสถานที่บำเพ็ญกุศล การอำนวยความสะดวกแก่หน่วยงานราชการและองค์กรต่าง ๆ ที่มาใช้บริการของวัด ให้ความสะดวกแก่ประชาชนในการทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา จัดให้มีพระสงฆ์ที่ได้รับนิมนต์ไปประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์แก่ผู้ประสบภัยอย่างสม่ำเสมอ และมีการร่วมมือกับหน่วยงานราชการ องค์กรต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์

บริบททั่วไปของชุมชนศรีสวัสดิ์และวัดศรีสวัสดิ์ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

1. ความเป็นมาของชุมชนศรีสวัสดิ์

ชุมชนศรีสวัสดิ์ ตั้งอยู่ฝั่งป่าที่ราบสูง คนส่วนมากจึงมักเรียกป่าแห่งนี้ว่า “โคกอีด้อย” ต่อมาได้มีผู้อพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนจนกลายเป็นหมู่บ้านขึ้น คณะบุคคลที่อพยพเข้ามาเป็นระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ประมาณ พ.ศ. 2465 มีนายสี นางสา อินทร์รักษ์ อพยพมาจากคุ้มหนองข่า (คุ้มวัดปัจฉิมทัศน์)

ระยะที่ 2 ประมาณ พ.ศ. 2467 มีนายธรรมวงษาพรณะ นายพรม
พรณะ นายใบ พรณะ นายทา ทองบัวบาน นายน้อย ศรีโทโคตร นายชู่ ศรีสารคาม
อพยพมาจากคุ้มวัดทุ่ง (คุ้มวัดนาควิชัย)

ระยะที่ 3 ประมาณ พ.ศ. 2468 - 2473 มีผู้อพยพมาจากหลายคุ้มมี นายพันธุระ
พรณะ นายสอน อัจจวนานายลุน รักษาชาติ นางอ่อน รัตนแสง นายอู่ โยระชัย
นายบุญมี รินทะรีก นายทองดี อันทะแสง นายแดง ใหม่คามิ นายพา จันคามิ นายอาจ
ใหม่คามิ นายอู่ รัชโชติ นายนวน วิไลแก้ว นายพิม วงศ์สง่า นายหนูกัน พิลาแดง
นายสีกา นางสม อ่อนมาก นายพิม นางทองมี กองพลพรหม และนายมัน นางพัน บุญเรือง

เมื่อจำนวนบ้านเรือนมากขึ้นจึงได้เรียกชื่อว่า "บ้านน้อย" บ้าง "บ้านโคกอีค้อย"
บ้าง ต่อมาได้เปลี่ยนเป็น "บ้านโนนศรีสวัสดิ์" เพื่อให้เกียรติ นายสี ผู้มาสร้างบ้านเป็นคนแรก
เมื่อเขตเมืองขยายความเจริญมาถึงหมู่บ้าน จึงได้เปลี่ยนคำว่า "บ้าน" เป็น คุ้ม ต่อมาได้ตัดคำว่า
"โนน" ออกเหลือเพียงคำว่า "ศรีสวัสดิ์" ในปี พ.ศ. 2547 เทศบาลเมืองมหาสารคาม ได้แบ่ง
คุ้มต่าง ๆ ออกเป็น 30 คุ้ม และได้เปลี่ยนคำว่า คุ้ม เป็น ชุมชน ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา
(คะนิงนิตย์ จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร. 2557 : 45)

คณะผู้ก่อตั้งทั้งหมดมีความเห็นตรงกันที่ได้เลือกที่นี่เป็นที่ตั้งหมู่บ้าน เพราะเห็น
ว่าเป็นทำเลที่เหมาะสม ตามสภาพพื้นที่พอจะบอกเล่าได้ดังนี้ 1) ที่เลือกตั้งบ้านเรือนเป็นโคก
สูงมีต้นไม้ใหญ่สามารถหามาทำบ้านเรือนสะดวก น้ำท่วมไม่ถึง 2) โดยรอบโคกสูงที่ตั้ง
บ้านเรือนอาศัย จะเป็นที่ราบลุ่ม พอที่จะทำสวน ไร่ นา ได้อย่างกว้างขวางและมีหลุม มี
หนองน้ำอยู่โดยทั่วไป จึงเลือกเอาโคกอีค้อยเป็นที่ตั้งหมู่บ้าน และจะมีลำห้วยคางไหลผ่าน
อยู่ทางด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้าน ถือว่าเป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ มีน้ำกิน น้ำใช้ได้ตลอดทั้ง
ปี ทำมาหากินได้โดยสะดวก ลำห้วยจะทอดตัวเป็นแนวยาวจากทิศใต้ไหลลงสู่แม่น้ำชีไป
ทางด้านทิศเหนือ ที่บ้านทำตุ้ม ตำบลทำตุ้มปัจจุบัน นอกนั้นก็จะมีประกอบด้วย หลุม หนอง
ต่าง ๆ ที่พอจะบอกได้ และการเปลี่ยนสภาพในปัจจุบันดังนี้

1) ทางทิศตะวันออก จะมีหนองขามและทุ่งนาเป็นตัวแบ่งเขตกับคุ้มหนองข่า
ปัจจุบันเป็นบ้านคนอยู่อาศัยและคอนปู้ตาหนองขามของคุ้มปัจฉิมทัศน์ และทุกวันนี้จะมีถนน
บริหารชนบทเป็นตัวแบ่งเขตคุ้มแทน และเดิมตรงบริเวณสนามกีฬาเยาวชนจะเป็นหลุมน้ำจาก
หัวถนนหินสุด (บริเวณห้าแยก) มาจนถึงถนนศรีเมืองตัดกับถนนเจริญรัตน์ปัจจุบัน ถ้าหน้า
ฝนจะมีน้ำขังตลอดฤดู ผ่านไปมาไม่สะดวก หลุมน้ำสามารถหาปลาได้ในฤดูฝน

2) ทางทิศใต้ จะมีหนองบักกิ้ง ที่อยู่ติดหมู่บ้านมากที่สุด ปัจจุบันนี้ต้นเงิน และเหลือที่อยู่น้อยมาก อยู่ติดกับบ้าน ร.ต.ต.สังข์ วงษ์แก้ว ลงไปจนติดกับลำห้วยซึ่งแต่ก่อน ใช้นองบักกิ้งแข่งเรือได้ในเดือน 11 เดือน 12 แล้วขึ้นหลังโคกกั้นหนองบักกิ้งไปทางใต้ อีกจะมีหนองบ่อซึ่งเป็นที่ดินเค็ม (ดินเป็นเฝียด) ใช้เป็นที่ต้มเกลือของหมู่บ้านในหน้าแล้ง และติดกับหนองบ่อจะมีหนองเลิงบ่ออีกหนองหนึ่ง ซึ่งเป็นเวียงน้ำกว้างใหญ่ก่อนไหลลงสู่ห้วยคะคางที่ย่องเขียบ ปัจจุบันยังเหลืออยู่ทั้ง 2 แห่ง อยู่ในเขตรับผิดชอบของ อ.บ.ต.แก่งเลิงจาน ได้พัฒนาไว้ ถัดไปอีกก็จะเป็นหนองขนาดใหญ่ซึ่งเป็นเวียงน้ำที่ลำห้วยคะคางไหลผ่าน เรียกว่า เลิงจาน ซึ่งต่อมารกรมชลประทานได้มาทำเป็นอ่างเก็บน้ำ เรียกชื่อว่า อ่างเก็บน้ำแก่งเลิงจานในปัจจุบัน

3) ทางทิศเหนือ จะมีหนองน้ำขนาดใหญ่ เป็นหนองน้ำใช้ร่วมกันกับคุ้มหนองข่า เรียกชื่อว่า หนองข่า มีน้ำขังตลอดปีจนถึงปัจจุบัน ทางเทศบาลได้พัฒนาเป็นสวนสาธารณะหนองข่า ถัดขึ้นมาอีกหนองเรียกว่า หลุบบก ถนนเส้นมหาสารคาม ไปโกสุมตัดผ่านไปโดยซีกทางทิศเหนือจะเป็นสนามบินจังหวัดเดิม ปัจจุบันเป็นมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ส่วนทางด้านทิศใต้ของถนนเป็นหลุบใหญ่ น้ำขังตลอดปี มีบ่อน้ำกินของคุ้มศรีสวัสดิ์ขุดไว้ข้าง ๆ หลุบ เทศบาลได้มาทำขบไม้กั้นพังให้เรียกชื่อว่า “อ่างแสงหลุบบก” เป็นบ่อน้ำกินที่ชาวคุ้มใช้ร่วมกัน ปัจจุบันมหาวิทยาลัยมหาสารคาม สร้างอาคาร 1 และที่จอดรถหน้าตึกแปดเหลี่ยม และเลยมาทางตะวันตกของหลุบบก คือลำห้วยคะคาง ซึ่งจากดอนปู่ตาของคุ้มศรีสวัสดิ์ตั้งอยู่ข้างถนนไปโกสุมพิสัย หรือที่เรียกศาลเจ้าพ่อหอมน้ำนั้น ช่วงจากหอมน้ำไปถึงหน้านิสราวรรณรีสอร์ท ปัจจุบันจะเป็นเวียงใหญ่ของห้วยคะคาง เวลานั้นน้ำหลาก ถนนจะขาดเป็นประจำ ทางราชการจึงหาทางแบ่งทางน้ำไหลใหม่ โดยขอที่ชาวบ้านขุดห้วยใหม่ เปลี่ยนทางน้ำมาตรงลำห้วยปัจจุบัน ซึ่งแต่ก่อนเรียกชื่อว่า “ฮ่องไหล” หรือ “อ่างหินแห่” ถนนช่วงนั้นจึงไม่ขาด และดอนปู่ตาของคุ้มศรีสวัสดิ์ จึงถูกลำน้ำตัดแบ่งเป็นเกาะติดถนนอยู่ในปัจจุบัน

4) ทางทิศตะวันตก ซึ่งเป็นที่มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามปัจจุบัน จะมีหนองน้ำอยู่คือ “หนองบักนัด” และ “หนองบักทอ” อยู่ติดกัน ไหลลงห้วยคะคาง ปัจจุบันคือ “อ่างนกเป็ดน้ำ” ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม และฝั่งตรงข้ามคนละฟากลำห้วยมีอีกหนอง เรียกว่า “หนองจานโว” ต่อไปทางด้านทิศตะวันตกไปอีกก็จะมีหนอง “เหลือ” ซึ่งปัจจุบันคือ ที่เป็นโรงอาหารของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ไปลงห้วยที่ใกล้ ๆ กับสะพานเกษตรราชภัฏฯ ปัจจุบัน ข้ามห้วยไปตรงกันข้ามของลำห้วย ก็จะมีหนอง “เปิ่น”

ปัจจุบันคือ ชุมชนตักศิลา และวิทยาลัยพลศึกษา ซึ่งต่อมา ด้านทิศตะวันตกของคุ้มก็ตั้งเป็น โรงเรียนกสิกรรม ซึ่งเป็นโรงเรียนกินนอน ต่อมาเปลี่ยนเป็นโรงเรียนฝึกหัดครู และเปลี่ยนมาเป็นวิทยาลัยครู และในปัจจุบันที่เขียนหนังสือนี้ขึ้น ปี พ.ศ. 2550 นั้น ก็เปลี่ยนเป็น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (วชิรญาณวโรรส สมเด็จพระมหาสมณเจ้า. 2551 : 57)

1.1 อาชีพและความเป็นอยู่ของชุมชนศรีสวัสดิ์

ในเบื้องต้นส่วนใหญ่ จะประกอบอาชีพทำสวน ทำนา ผู้เขียนนั้นได้เห็นจากการอยู่คุ้มศรีสวัสดิ์มาแต่เด็ก จะมีทุ่งนาเป็นบริเวณกว้างใหญ่อยู่ทางด้านทิศใต้ โดยเริ่มจาก วิเศษรักแมนชั้นไปจนจดแก่งเลิงจาน จะเป็นทุ่งนาทั้งหมด ส่วนพืชสวนจะอยู่ตามที่อยู่อาศัยในบ้าน เพราะแต่ก่อนสามารถขุดบ่อน้ำได้โดยทั่วไป เพราะพื้นป่าอุดมสมบูรณ์ น้ำในดินจะมีมาก จึงไม่ลำบากเหมือนปัจจุบัน การทำมาหากินไม่ฝืดเคือง และส่วนหนึ่งประกอบการค้ารับราชการ และทำกิจการหอพักนักศึกษา ส่วนทุ่งนาที่กล่าวถึงในเบื้องต้นทุกวันกลายเป็นชุมชนที่อยู่อาศัยไปหมดแล้ว (วชิรญาณวโรรส สมเด็จพระมหาสมณเจ้า. 2551 : 58)

1.2 ด้านการศึกษาของชุมชนศรีสวัสดิ์

คนสวนใหญ่ของคุ้มศรีสวัสดิ์ จะมีการศึกษาที่จัดว่าอยู่ในระดับสูงเป็นส่วนใหญ่ เพราะคุ้มศรีสวัสดิ์นั้น จะมีโรงเรียนประจำคุ้มมาแต่ก่อน โดยเมื่อคุ้มศรีสวัสดิ์มีวัดขึ้นก็มีโรงเรียนประถมเกิดขึ้นในวัด มีชื่อว่าโรงเรียนวัดศรีสวัสดิ์ แม้ผู้เขียนเองก็จบชั้น ป.4 จากโรงเรียนวัดศรีสวัสดิ์ รุ่นสุดท้าย ปี พ.ศ. 2499 ทางเทศบาลจึงยุบ โรงเรียนวัดศรีสวัสดิ์ และโรงเรียนวัดปัจฉิมทัศน์ ไปรวมกันเป็น โรงเรียนเทศบาลศรีสวัสดิ์วิทยา และในปัจจุบันคุ้มศรีสวัสดิ์จะมีสถานศึกษาอยู่โดยรอบ คนของคุ้มศรีสวัสดิ์จึงมีการศึกษาอยู่ในเกณฑ์ดีเป็นส่วนใหญ่ จึงมีข้าราชการระดับสูงอาศัยอยู่มาก ทั้งเป็นคนของคุ้มเดิม และอพยพมาใหม่ (วชิรญาณวโรรส สมเด็จพระมหาสมณเจ้า. 2551 : 59)

2. ความเป็นมาของวัดศรีสวัสดิ์

เมื่อประมาณ พ.ศ. 2471ชาวบ้านได้ตกลงร่วมกันสร้างวัด และได้ดำเนินการจนถึง พ.ศ. 2475 วัดจึงสร้างเสร็จสมบูรณ์ และได้ตั้งชื่อว่า วัดศรีสวัสดิ์ ตามชื่อของคุ้ม นายไพบรรณะ ได้บริจาคที่ให้สร้างวัดโดยได้ขอเปลี่ยนที่กันกับนายขุ่ย ศรีสารคาม ซึ่งมีที่อยู่นอกหมู่บ้าน นายขุ่ย ศรีสารคาม ก็ยินดีพร้อมทั้งได้บริจาคที่ของตนร่วมสมทบด้วย ได้ที่สร้างวัดครั้งแรก 6 ไร่ 2 งาน $57\frac{4}{10}$ ตารางวา ต่อมาได้ขอซื้อที่จากนางอ่อน รัตนแสง 2 ไร่ 3 งาน $60\frac{7}{10}$ ตารางวา และในปี พ.ศ. 2555 วัดได้ซื้อที่อีก 2 ไร่ 83 ตารางวา

รวมที่ดินบริเวณวัด 11 ไร่ 3 งาน $10\frac{1}{10}$ ตารางวา

คณะบุคคลผู้ร่วมสร้างวัด มี นายธรรมวงษาพรณะ นายใบ พรณะ นายชุ่ม ศรีสารคาม นายพรมมา พรณะ นายพันธุระ พรณะ นายทา ทองบัวบาน นายน้อย ศรีโท โคตร นายสอน อางวงษา นายลุน รักษาชาติ นายอุ้น โยระหัย นายลี อันทะรักษ์ นายแดง ใหม่คามิ นายจันทา ใหม่คามิ นายอาจ ใหม่คามิ นายหนูจิ้น ใหม่คามิ นายหนูกัน พิลาแดง นายสีกา อ่อนมาก นายนวน วิไลแก้ว นายพิม กองพลพรหม นายทองดี อันทะ แสง นายมัน บุญเรือง นายสมบัติ ทองกัลยา นายพา จันคามิ

วัดได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา วันที่ 11 กรกฎาคม 2504 ได้ดำเนินการ ก่อสร้างเสร็จและผูกพัทธสีมา วันที่ 12 กันยายน 2509 นายวิศาล ศิวรัตน์ ผู้อำนวยการ วิทยาลัยครูมหาสารคาม เป็นกำลังสำคัญในการก่อสร้าง (คะเนิงนิตย์ จันทบุตรและสุบรรณ จันทบุตร. 2557 : 15)

2.1 ลำดับเจ้าอาวาส

- 1) พระเนตร พันเสาขวา พ.ศ. 2475-2485
- 2) พระใบ ปัญญาโชติโก พ.ศ. 2486-2496
- 3) พระปลัดจันทา รักษาภักดี พ.ศ. 2497-2498
- 4) พระบุญมี พ.ศ. 2498-2501
- 5) พระเรือง ศิริปัญญา พ.ศ. 2502-2503
- 6) พระใบฎีกาหนูเพียร สมาชิกโร พ.ศ. 2503-2504
- 7) พระไพฑูลย์ อธิธิมโย พ.ศ. 2504-2505
- 8) พระสุกัณฑ์ ฐิติญาโณ พ.ศ. 2505-2515
- 9) พระทองพูน อินทวณฺโณ พ.ศ. 2516-2532
- 10) พระณรงค์ อธิธิญาโณ พ.ศ. 2532-2534
- 11) พระครูศรีปริยัติโสภิตกิตติญาโณ พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน

วัดศรีสวัสดิ์จัดอยู่ในประเภทคามวาสี คือ วัดที่อยู่ในบ้าน มุ่งเน้นศึกษาด้านคัมภีร์ ได้แก่การศึกษาทางด้านพระปริยัติธรรม คือ นักธรรมและบาลี อันเป็นการศึกษาแผนเดิมของคณะสงฆ์ไทย นอกจากนี้แล้วยังเปิดโอกาสให้พระเถรที่สนใจใฝ่รู้ได้ศึกษาทางสายสามัญ ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษาควบคู่กันไป

เนื่องในมหามงคลสมัยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ 80 พรรษา วัดศรีสวัสดิ์ ได้ร่วมกับชุมชนศรีสวัสดิ์ จัดสร้างลานปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ และจัดสร้างพระพุทธรูปมิ่งมงคลขึ้น โดยลานปฏิบัติธรรมแห่งนี้สร้างไว้ใกล้กับพระอุโบสถ พร้อมกับอัญเชิญพระพุทธรูปมิ่งมงคลสร้างจากหินทรายมาประดิษฐานไว้ที่ลานธรรม เพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้สักการบูชาด้วยวัดแห่งนี้มีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา ศาสนสถานและถาวรวัตถุ ไม่ว่าจะเป็นอุโบสถ กุฏิ หอระฆัง ฯลฯ ทุกอย่างมีครบหมด สำหรับภายในบริเวณวัดได้มีการปรับปรุงให้ร่มรื่นสวยงาม โดยการปลูกไม้ผล ไม้ประดับ ไม้เต็มวัด ทั่วบริเวณมีแต่ความสงบวิเวกเหมาะกับการเจริญภาวนา และเป็นสถานที่ปฏิบัติกิจของสงฆ์ยิ่งนัก ปัจจุบันมีพระครูศรีปริยัติโสภิต ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอเมือง ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส รูปที่ 11

ด้วยความที่เป็นวัดของชุมชนอย่างแท้จริง ภายในวัดแห่งนี้จึงเป็นที่ตั้งศูนย์ประสานงานโครงการต่าง ๆ มากมาย อาทิเช่น ที่ทำการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเมืองศรีสวัสดิ์, ศูนย์สาธารณสุขมูลฐาน, ที่ทำการชุมชนเมืองศรีสวัสดิ์ และศูนย์บริการผู้สูงอายุในวัดโดยชุมชน นอกจากนี้ วัดแห่งนี้ได้ถูกเลือกให้เป็นที่ตั้งของ “ศูนย์พัฒนาจิตเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษามหาราชา” จึงมีสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐราชการ ใช้เป็นสถานที่จัดกิจกรรมอบรมศีลธรรม ปฏิบัติต่อเนื่องกันตลอดปี (วชิรญาณวโรรส สมเด็จพระมหาสมณเจ้า. 2551 : 65)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาสมชาย เจริญกิจ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัย เรื่อง “วัดในพระพุทธศาสนาที่พึงประสงค์ : ศึกษาเปรียบเทียบลักษณะและกิจกรรมของวัดในพระพุทธศาสนาที่พึงประสงค์กับสภาพความเป็นจริงของวัดในสังคมไทยในปัจจุบัน” พบว่ากิจกรรมของวัดในพระพุทธศาสนาที่พึงประสงค์ ต้องเป็นกิจกรรมที่เป็นไปตามมติ และอุดมการณ์ของสงฆ์ พระสงฆ์ภายในวัดต้องทำสังฆกรรมต่าง ๆ ให้ถูกต้องตามพระวินัย และต้องแสดงออกมาจากจิตใจและความรู้สึกตามพุทธประสงค์ที่ทรงวางไว้ กิจกรรมของวัดที่สัมพันธ์กับชาวบ้าน หรือชุมชนสงเคราะห์อนุเคราะห์ชาวบ้านและชุมชนด้วยน้ำใจอันงาม โดยเฉพาะด้วยการสอนธรรมและการเผยแผ่ศาสนาธรรม

พระครูมงคล เขมคุณ และคณะ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา “บทบาทของพระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน : รายงานการวิจัยหนองคาย” ผลการวิจัย พบว่า

1. บทบาทปฏิบัติจริงของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ด้านการเมืองการปกครอง การศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและอาชีพ และสาธารณสุขมูลฐาน ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เมื่อพิจารณาเป็นรายกลุ่มตามสถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่าพระสงฆ์ได้ปฏิบัติบทบาทในด้านสาธารณสุขอยู่ในระดับมาก รองลงมา ได้แก่ ด้านการศึกษา

2. บทบาทด้านการคาดหวังของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้านการเมืองการปกครอง การศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและอาชีพ และสาธารณสุขมูลฐาน พบว่าความคาดหวังของกลุ่มตัวอย่าง อยู่ในระดับปานกลาง

บุญช่วย จันทร์เฮ้า (2544 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัย เรื่อง “พฤติกรรมกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์คณะจังหวัดกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัย พบว่า ระดับพฤติกรรมกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสและการปฏิบัติงานวัดโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง พฤติกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดโดยภาพรวมมีสองด้าน คือ ด้านกระบวนการวินิจฉัยสั่งการ และด้านความคุมการปฏิบัติงาน เมื่อแยกพิจารณาการปฏิบัติงานวัดเป็นรายด้าน พบว่า พฤติกรรมที่ส่งผลมี 4 ด้าน คือ กระบวนการวินิจฉัยสั่งการ การกำหนดเป้าหมายการสั่งการ การควบคุมการปฏิบัติงาน และการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานและการฝึกอบรม

สมควร นามสีฐาน (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา “บทบาทของวัดต่อชุมชนในชนบท จังหวัดขอนแก่น” ผลการวิจัย พบว่า บทบาทของวัดต่อชุมชนในชนบท ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 51.3 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าวัดส่วนใหญ่มีบทบาทต่อชุมชนในชนบทด้านศาสนาและพิธีกรรม คิดเป็นร้อยละค่าเฉลี่ยจากคะแนนเต็มมากที่สุด ร้อย 71.42 รองลงมาได้แก่ ด้านการพัฒนา และประชาคม และด้านบริการชุมชน คิดเป็นร้อยละ 61.44 และ 51.50 ส่วนปัจจัยที่เป็นตัวแปร ซึ่งมีอิทธิพลต่อบทบาทของวัดในการพัฒนาสังคม ประกอบด้วย คุณลักษณะของวัด อันได้แก่ ประเภทของวัด พื้นที่ของวัด สถานที่ตั้งวัด ระยะเวลาการก่อตั้งวัด และรายได้ของวัด

พระมหาเรังศักดิ์ พิมพิ์สกุล (2545 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารวัดในทศวรรษหน้า” ผลการวิจัยพบว่าวัดอุปประสงค์เพื่อการบริหารให้พระภิกษุปฏิบัติตามธรรมวินัย พัฒนาวัดให้สะอาดร่มรื่น ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้คุณธรรม จัดระเบียบการ

บริหาร การเงินและกิจการภายในวัดรวมทั้งพัฒนาให้เจ้าอาวาสมีวิสัยทัศน์ สำหรับ โครงสร้าง การบริหาร เน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วมในรูปแบบของคณะกรรมการและการกระจาย อำนาจ การตรวจสอบรวมถึงมีไวยาวัจกรช่วยในกิจการของสงฆ์ และภารกิจ 6 ด้าน คือ ปกครองสงฆ์ด้วยหลักธรรมวินัย บริหารแบบมีส่วนร่วมและทำงานเป็นทีม มีคณะกรรมการ พิจารณาพระสงฆ์ที่ทำความผิดวินัย มีการปรับเปลี่ยนตำแหน่งเพื่อความเหมาะสม ปรับปรุงหลักสูตร และกระจายการศึกษา รวมทั้งจัดการศึกษาโดยภิกษุ สามเณรต้องศึกษาทุกรูป จัดการศึกษา สงเคราะห์แก่เยาวชนและชุมชน มีการปรับปรุงหลักสูตรพัฒนาภิกษุที่ทำหน้าที่ครูสอน โดยรัฐ จัดงบประมาณอุดหนุน พระสงฆ์ควรเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศ ควรมืองค์การเผยแผ่พร้อมทั้งพัฒนาภิกษุ โดยรัฐให้การสนับสนุนการก่อสร้างอาคารต่าง ๆ ควร อนุรักษ์ศิลปะแบบไทย เป็นสัดส่วนมีแบบแปลน โดยมีคณะกรรมการสงฆ์คอยดูแล ส่งเสริม การสาธารณสงเคราะห์ให้รูปแบบต่าง ๆ และการมีส่วนร่วมในการจัดอบายมุข

เพิ่มศักดิ์ โคตรชมพู (2548 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย “บทบาทในการพัฒนา สังคมของวัด ในจังหวัดหนองคาย” พบว่า การบริหารจัดการวัด โดยภาพรวม อยู่ในระดับ ปานกลาง เมื่อพิจารณาจำแนกเป็นรายด้าน พบว่าด้านการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบมหาเถร สมาคม มีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติมากกว่าด้านการวางแผนการทำงาน การสนับสนุนทางสังคมของ วัด โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาจำแนกเป็นรายด้าน พบว่าด้านการ สนับสนุนจากชุมชน มีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านความร่วมมือกับชุมชน และด้านการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น ๆ ตามลำดับ บทบาทในการพัฒนาสังคม ของวัด โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาจำแนกบทบาทในการปฏิบัติการ พัฒนาสังคมของวัด เป็นรายด้าน โดยเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการ เผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการเมืองการปกครอง ด้านการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ด้านการสังคมสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสุขพื้นฐาน และด้าน การศึกษา ทุกด้านมีบทบาทในการปฏิบัติ อยู่ในระดับปานกลาง

พระมหาบุญช่วย เตชพโล (เคนนิคม) (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการดำเนินงานของวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ ตำบลในเมือง อำเภอ เมือง จังหวัดหนองคาย” ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการดำเนินงานวัดประดิษฐ์ธรรมคุณ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็น รายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก จำนวน 4 ด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้าน

การศาสนศึกษา รองลงมาคือ ด้านสาธารณูปการ ด้านการปกครอง ด้านการเผยแพร่ศาสนา
 ธรรม อยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน คือ ด้านสาธารณสงเคราะห์ และด้านการศึกษา
 สงเคราะห์

2. เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการดำเนินงานวัดประดิษฐ์
 ธรรมคุณ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย มีเพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา
 แตกต่างกัน

2.1 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการดำเนินงานวัด
 ประดิษฐ์ธรรมคุณ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เพศชายและเพศหญิง
 โดยรวมและรายด้าน พบว่า ไม่แตกต่างกัน

2.2 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการดำเนินงานวัด
 ประดิษฐ์ธรรมคุณ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ที่มีอายุแตกต่างกัน โดยรวม
 และรายด้าน พบว่า ไม่แตกต่างกัน

2.3 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการดำเนินงานวัด
 ประดิษฐ์ธรรมคุณ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ที่มีการศึกษาแตกต่างกัน
 โดยรวมและรายด้าน พบว่า ไม่แตกต่างกัน

2.4 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการดำเนินงานวัด
 ประดิษฐ์ธรรมคุณ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ที่มีอาชีพแตกต่างกัน
 โดยรวมและรายด้าน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณา
 รายด้าน พบว่าแตกต่างกัน 1 ด้าน คือ ด้านการศาสนศึกษาและไม่แตกต่าง 5 ด้าน คือด้าน
 การสาธารณูปการด้านการปกครอง ด้านการเผยแพร่ศาสนาธรรม ด้านการสาธารณสงเคราะห์
 และด้านการศึกษาสงเคราะห์

พระมหาศสรัล จันทะสุนย์ (2550 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง
 “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการดำเนินงานของวัดยอดแก้ว ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
 จังหวัดหนองคาย” ผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อการดำเนินงานของ
 วัดยอดแก้ว ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย โดยรวมและรายด้านมีระดับการ
 ดำเนินงานอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านการปกครอง ด้านสา
 ธารณสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ ด้านการเผยแพร่ศาสนาธรรม ด้านการศึกษาสงเคราะห์
 และด้านศาสนศึกษา

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการดำเนินงานของวัดยอดแก้ว ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษาและอาชีพแตกต่างกัน โดยรวมไม่แตกต่างกันทางสถิติที่ระดับ .05

พระชนดล นาคพิพัฒน์ (2551 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ศึกษาเปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งผลการวิจัยสรุปว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางสามัญ การศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ควรมีการปกครองพระภิกษุ สามเณร ให้ปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด มีกองทุนส่งเสริมด้านการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ให้พระภิกษุ สามเณร เอาใจใส่ต่อกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา ให้พระภิกษุ สามเณร ดำเนินกิจกรรมบางอย่างภายในวัดอย่างมีระเบียบ

พระวิฑูรย์ ฐานเมธิ (บุญพร้อม) (2553 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู” ผลการวิจัย พบว่าความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู ทั้ง 6 ด้าน พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้านการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลพบว่า ประชาชนที่มีเพศสถานภาพสมรส และอาชีพที่ต่างกัน มีความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีอายุ และการศึกษาที่ต่างกันมีความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดหนองบัวลำภู โดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

พระครูสังฆรักษ์กฤษณ์ฤทธิคุณ สุขเมโธ (2553 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี” ผลการศึกษาพบว่าประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.45และเมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ด้านการปกครองและด้านสาธารณูปการมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.75และ 3.54ตามลำดับ ส่วนด้านอื่น ๆ ได้แก่ ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ และด้านการสาธารณสงเคราะห์มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับปานกลาง

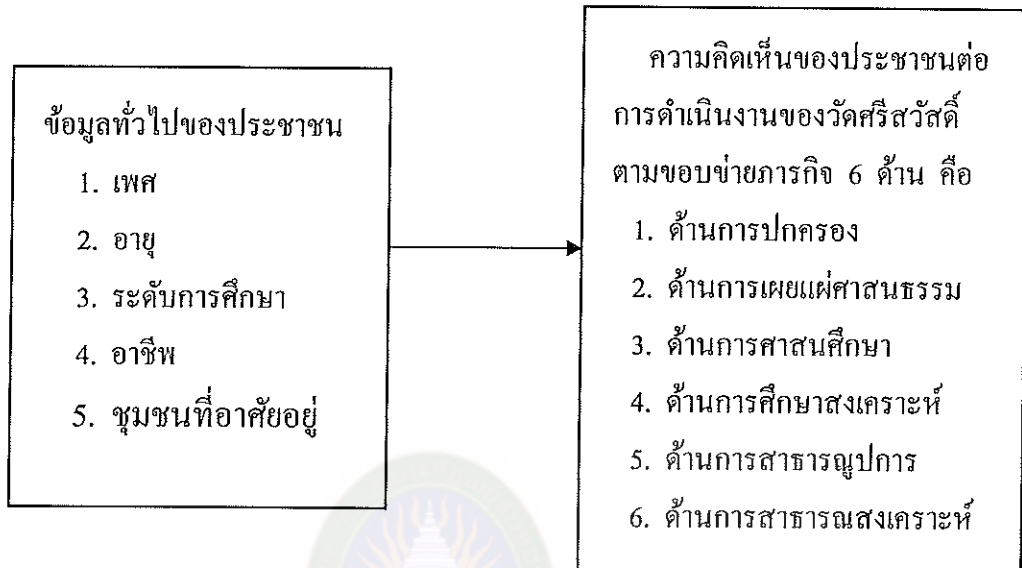
สรุปได้ว่า จากการวิจัย เรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนต่อการดำเนินงานของวัดศรีสวัสดิ์ ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม งานวิจัยที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่มีผลการวิจัยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยนี้สร้างจากขอบข่ายภารกิจของวัด ทั้ง 6 ด้านแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2535 ได้แก่ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการเผยแผ่ศาสนา 3) ด้านการศาสนศึกษา 4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 5) ด้านการสาธารณูปการ และ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ดังนี้

ตัวแปรอิสระ
(Independent Variables)

ตัวแปรตาม
(Dependent Variables)

แผนภูมิที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY